Η ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΕΚΠΕΜΠΕΙ SOS (Ιούλιος 2010)

Συγγραφέας: ΝΙΚΗ ΠΑΡΔΑΛΟΥ

Τα θαλάσσια οικοσυστήματα διαθέτουν μία τεράστια ποικιλία ενδιαιτημάτων, που παρουσιάζουν μεγάλο εύρος φυσικών, χημικών και γεωλογικών χαρακτηριστικών. Υπάρχουν περιοχές ιδιαίτερα υψηλής παραγωγικότητας κοντά στην ακτή, αλλά και άλλες σε μεγάλα βάθη της θάλασσας (π.χ. υδροθερμικές πηγές) στις οποίες συναντούμε πολλούς και ιδιαίτερα εξειδικευμένους οργανισμούς. Η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση, η οξίνιση, η υπερεκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων, τα εισβάλοντα ξενικά είδη, όλα απειλούν τη ζωή στις θάλασσες και υποβαθμίζουν τις υπηρεσίες που αυτά τα οικοσυστήματα προσφέρουν στον άνθρωπο.

Οι ωκεανοί και οι θάλασσες είναι σημαντικά οικοσυστήματα για τον άνθρωπο σε όλα τα επίπεδα, πολιτισμικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό (π.χ. παροχή φαγητού και τουρισμός). Ρυθμίζουν το κλίμα, παράγουν οξυγόνο και απομακρύνουν το διοξείδιο του άνθρακα από την ατμόσφαιρα. Επίσης, φιλοξενούν μια τεράστια ποικιλία ειδών, η οποία εξακολουθεί να ανακαλύπτεται, ακόμα και στα πιο απίθανα μέρη. Σήμερα, η βιοποικιλότητα στους ωκεανούς και στις θάλασσες υπόκειται σε μία πρωτόγνωρη σειρά πιέσεων και για το λόγο αυτό απαιτείται άμεση δράση.

Οι κύριες απειλές είναι γνωστές. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (European Environmental Agency – EEA) εξέδωσε το 2009 σύντομη αναφορά για την κατάσταση των θαλασσίων οικοσυστημάτων σε σχέση με τη βιοποικιλότητα. Υπογραμμίζει τέσσερις βασικούς παράγοντες πίεσης για τα θαλάσσια οικοσυστήματα:

Τη ρύπανση - αν και οι συγκεντρώσεις επικίνδυνων ουσιών έχουν μειωθεί, η παραμονή τους στο περιβάλλον και τα μεγάλα ποσά με τα οποία διατίθονταν στο παρελθόν, θα εξακολουθήσουν να επιδρούν επιβαρυντικά για δεκαετίες ακόμη. Περιπτώσεις όπως η εντατική καλλιέργεια της γης χωρίς πρόβλεψη για τις απορροές φυτοφαρμάκων και άλλων χημικών, και η απουσία ή ακατάλληλη διαχείριση των λυμάτων από υπονόμους και βιομηχανίες, οδηγούν σε ευτροφισμό, δηλαδή σε αυξημένη συγκέντρωση χημικών

θρεπτικών στο υδάτινο περιβάλλον, φαινόμενο που παρουσιάζεται στις περισσότερες ευρωπαϊκές θάλασσες.

Την κλιματική αλλαγή, οι επιπτώσεις της οποίας γίνονται όλο και περισσότερο εμφανείς στη θαλάσσια βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα: η θαλάσσια θερμοκρασία και στάθμη αυξάνονται, η θαλάσσιοι πάγοι μειώνονται, ενώ τα χημικά, φυσικά και βιολογικά χαρακτηριστικά των θαλασσών μεταβάλλονται (οξίνιση των ωκεανών - ocean acidification).

Τις μη βιώσιμες χρήσεις των θαλασσών (μεταφορά, ανάπτυξη υποδομών, εξορύξεις κτλ.) και εν γένει την ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων (υπεραλίευση, καταστροφικές πρακτικές αλιείας κ.ά.).

Την είσοδο και εξάπλωση των εισβαλόντων ξενικών ειδών, τα οποία αποτελούν μια απειλή που σε συνδυασμό με πιέσεις όπως η υπεραλίευση, η οξίνιση και η κλιματική αλλαγή, μπορεί να αλλάξει εντελώς τα χαρακτηριστικά ολόκληρων οικοσυστημάτων.

Η Οδηγία-Πλαίσιο για τη Θαλάσσια Στρατηγική (2008/56/ΕΚ) θεσπίζει το πλαίσιο και τους κοινούς στόχους για την προστασία και τη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος έως το 2020, και για το σκοπό αυτό τα κράτη μέλη πρέπει να προβούν σε αξιολόγηση των αναγκών στις θαλάσσιες ζώνες δικαιοδοσία τους, να εκπονήσουν και να θέσουν σε εφαρμογή συγκεκριμένα διαχειριστικά σχέδια για κάθε περιοχή και να μεριμνούν για την παρακολούθησή τους. Το 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε ανοιχτή διαβούλευση σχετικά με τον τρόπο που γίνεται η διαχείριση των αλιευτικών αποθεμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αναμόρφωση της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής, η οποία ήταν προγραμματισμένο να παρουσιαστεί το Μάρτιο του 2010, προέκυψε ως επιτακτική ανάγκη στη διαρκή υποβάθμιση των ιχθυαποθεμάτων, καθώς το 88% των αλιευτικών αποθεμάτων της Ένωσης πλήττεται από την υπεραλίευση, το 30% βρίσκεται εκτός του ορίου της «βιολογικής ασφάλειας», ενώ η απόρριψη αλιευμάτων φθάνει σε ορισμένες περιπτώσεις μέχρι και το 80% των ποσοτήτων που αλιεύονται.

Μέρος της λύσης του προβλήματος είναι και η θέσπιση Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών. Η ευρωπαϊκή θαλάσσια βιοποικιλότητα καταρχήν

προστατεύεται μέσω της ένταξης περιοχών στο Δίκτυο NATURA2000, σύμφωνα με τις οδηγίες για τους Οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ) και τα Πουλιά (79/409/ΕΟΚ). Δυστυχώς, σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση στη διαδικασία ένταξης των θαλάσσιων περιοχών στο δίκτυο αυτό, ενώ ακόμα μεγαλύτερο είναι το χάσμα για την αξιολόγηση της οικολογικής τους κατάστασης, με αποτέλεσμα, η κάλυψη του δικτύου στη θάλασσα να είναι ακόμα ιδιαιτέρως ανεπαρκής.

Δεδομένα αποδεικνύουν ότι οι θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές, στηρίζουν τη θαλάσσια βιοποικιλότητα και την αλιεία, και ότι το μέγεθος της αποκατάστασης αυξάνεται με τη διάρκεια του χρόνου προστασίας και το μέγεθος της προστατευόμενης περιοχής. Για την επιτυχή λειτουργία των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών θα πρέπει να δημιουργηθούν απαραιτήτως θαλάσσια δίκτυα προστασίας, καθότι η θάλασσα είναι ένα συνεχές και δυναμικό περιβάλλον, με πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις, μεταξύ ακόμα και απομακρυσμένων οικοσυστημάτων. Πρέπει, συνεπώς να προωθηθούν συνεργασίες όχι μόνο μεταξύ φορέων ενός κράτους, αλλά και διακρατικά.

Έως το Δεκέμβριο του 2009, περίπου 2000 πλήρως ή μερικώς θαλάσσιες περιοχές συμπεριλήφθηκαν στο δίκτυο NATURA2000, με συνολική έκταση 167000 km2 (δηλαδή δύο φορές τη χερσαία έκταση της Αυστρίας). Η πλειοψηφία των περιοχών αυτών είναι παράκτιες, ενώ για την ώρα δεν υπάρχει κάποιο δίκτυο επικοινωνίας μεταξύ κυρίως των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών. Σύμφωνα με τις οδηγίες για τους Οικοτόπους και τα Πουλιά, κάθε κράτος-μέλος οφείλει να παραδίδει αναφορά για το επίπεδο διατήρησης ειδών και οικοτόπων κάθε έξι χρόνια, συμπεριλαμβάνοντας και δεδομένα για θαλάσσια στοιχεία, όπως υφάλους, λειμώνες Ποσειδωνίας, θαλάσσιες χελώνες και θηλαστικά.

Η Ελλάδα, μια χώρα με ακτογραμμή μεγαλύτερη από 16000 χλμ και τεράστιο θαλάσσιο πλούτο οικοσυστημάτων και ειδών, έχει εντάξει στο θαλάσσιο δίκτυο NATURA2000 μόλις το 5.5% των χωρικών της υδάτων, σύμφωνα με στοιχεία του 2009 του Υπουργείου Περιβάλλοντος, ενώ σε θέματα έρευνας της οικολογικής κατάστασης του θαλασσίου περιβάλλοντος βρίσκεται πολύ πίσω.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο ένθετο «ΔΑΙΜΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ» της Εφημερίδας «Η ΑΥΓΗ», 4 Ιουλίου 2010, σ. 13.